

lijepo, toplo kao ljubav. Počeo je osjećati da neka nova ljubav uspijeva popuniti njegovu duhovnu prazninu i puniti ju vjerom kao novim sadržajem. Osjetio je vjeru kao vatru koja ga je palila, a ne koja ga je gasila. Došao je do uvjerenja da samo onaj čovjek koji vjeruje može doživjeti čudo, njime odagnati svoje slabosti i obogatiti se snagom Duha, jer to Čudo je “uzročnik svega”. Nakon svega toga, Rabar shrvan naglom preobrazbom Ljubavi doživljava Milost. Milost Riječi vječne, transcendentalne. Konačno se je oslobodio uvjerenja da je on, čovjek, uzrok, svrha i posljedica svega. Rabar ipak još ostaje u nedoumici, pa se u svojim novim spoznajama pita: “Gdje počinjem Ja, a gdje počinje On, kad granica nema?” I objašnjava: “U Ljubavi. Bog je misterij!”, divan misterij. Uvjerio se je da mu je doživljaj ljubavi kroz bol, patnju, nesreću dao smisao žrtvi i životu. I tako Rabar dolazi do istine o kršćanstvu, u kojem, filozofski promatrano, vjera znači bezuvjetnu “ljubav kao temelj bitka”.

Rabar je, spoznavši čudo u sebi, osjetio da je “istkan iz Božje ljubavi”, da je tu ljubav ispijao iz Krista kao vodu iz gorskoga izvora. Zahvaćen Njime čudnom ljubavlju, prihvatio je postati prijatelj Bogu.

Josip Sanko Rabar rođen je u Zagrebu 17. kolovoza 1946. godine. Pisac je s čvrstim osobnim iskustvenim stavom. Vrsni je filozof, književnik, pjesnik, publicist kršćanskoga nadahnuća. Meditacije *Duševni križ i obraćenje*, koje je objavljivao u kršćanskoj obiteljskoj reviji *Kana*, smatram ljetopisom autorove duše, ispoviješću bez premca u hrvatskoj književnosti. Pored ovoga djela, u njegovu publicističkom pokladu nalazi se još dvadeset i pet naslova. Sve njegove knjige natopljene su meditativnim promišljanjima, filozofskim, književnim i poetskim sadržajima. Živi u Zagrebu u zasluženoj mirovini te još dalje neumor-

no radi objavljujući svoja djela u brojnim listovima, internetskim portalima i sl. Iz svega opisanoga slijedi njegovo životno filozofsko i vjersko uvjerenje koje se temelji na činjenici: Kršćanstvo je ljubav prema drugomu!

Lajčo Perušić

Sabine Wery von Limont, *Tajni život duše: Sve o jednom nevidljivom organu*. Zagreb: Petrine knjige, 2023.

Psihologija u svojem nazivu koristi izraz *psyche*, ali lako se zaključuje da se više udaljava od pojma duše negoli ga prihvaća. Upravo stoga pažnju privlači naslov knjige *Tajni život duše: Sve o jednom nevidljivom organu*, objavljene na hrvatskom jeziku 2023. godine.

Knjiga obuhvaća pet poglavlja na 276 stranica. U uvodnom dijelu autoric Sabine Wery von Limont predstavlja motivaciju njezina pisanja uz pokušaj da se znanstvene spoznaje psihologije predstave na način koji ne zanemaruje objašnjavanje složenih koncepata, zaoobilazeći strog dualizam i materijalizam, naglašavajući čovjekovu cjelinu. Autorica, svjesna poteškoće izraza *duša*, namjerno ga koristi i naglašava kako bi u središte interesa stavila ne samo negirani koncept, nego istaknula moć i tajanstvenost, kako kaže — nevidljivoga organa.

Svako je poglavlje zasebna cjelina. U prvom se osvrće na neurološke osnove duševnih procesa. Drugo poglavlje tumači duševne potrebe. Treće poglavlje prikazuje stanja duševnih oboljenja. Četvrto je poglavlje posvećeno psihosomatskim bolestima. U petom poglavlju iznosi znanstvena tumačenja psihoterapijskih učinaka, ali i drugih metoda liječenja duše poput partnerstva, terapijskoga učinka odnosa s drugim čovjekom, duhovnosti, religioznosti i meditacije.

Prvo poglavlje autorica započinje analizom neurotransmitera i hormona. Vrlo precizno uz zorne primjere opisuje ulogu dopamina, endogenih opioda, serotonina, kortizola, noradrenalina i oksitocina. Analizira činjenicu da, usprkos tomu što već po porodu svi organski sustavi funkcioniraju dostatno, mozak, koji tada ima više neurona negoli kod odrasle osobe, tek mora stvoriti veze među neuronima. Ostaje i dalje velika tajna kako to u čovjeka uspijeva bitno bolje od svih drugih živih bića.

U nastavku poglavlja autorica prikazuje kako iskustva vrlo rano počinju razvijati mrežu neuroloških veza te kako je odnos ljubavi roditelja prema djetetu ključan za očekivani duševni razvoj, pa navodi: “Živci utiru put prema drugim živcima tek posredstvom ljubavi.” Navodi da je, osim genetskih činitelja i prenatalnoga stresa, odgoj najuspješniji savjetnik na svijetu. Osim navedenoga ističe, pa i upozorava, na važnost uočavanja svih onih utjecaja koji se generacijski prenose kroz (ne)povoljna životna iskustva. Vrijedi istaknuti da autorica, neurološki tumačeći psihološke fenomene, vrlo primjereno koristi zadržku prema zaključivanju o onom što se još ne može sa sigurnošću tvrditi.

Drugo poglavlje počinje s pitanjem o osnovnim potrebama duše. Autorica tvrdi da je težnja za konzistentnošću jedna od najvažnijih uloga duše. Nekonzistentnost ona čak naziva “mučnim stanjem”. No, put do duševnih potreba zapravo je jednosmjerna ulica u kojoj možemo pretpostaviti kako impulsi stižu do onoga što je pojedincu u svijesti jasno, no teško razaznajemo ono što je u drugom, nesvjesnom smjeru. Opisati duševne potrebe uspijeva se s više ili manje lakoće, no ono što im je u temelju nerijetko ostaje tajnovito. Tako je poznato da je izbor između hrane i topline drugoga bića uvijek u korist drugoga. U nastavku poglavlja autorica prikazu-

je strategije za rješavanjem duševnih problema uglavnom opisujući poznate mehanizme kojima se čovjek suočava s problemima i frustracijama.

Treće poglavlje, naslovljeno jednostavno *Bolest*, počinje analizom i raspravom o obrambenim mehanizmima. Autorica navodi kako su oni uglavnom nesvjesni, a posebnu pažnju pridaje kognitivnoj disonanci i disocijaciji. U nastavku poglavlja pojašnjen je mehanizam straha, tumači se funkcija amigdale, te uvodi u veći odjeljak poglavlja koji se bavi anksioznim poremećajima. Najveći dio poglavlja posvećen je, kako je navedeno, “neizdrživim duševnim bolima”, odnosno depresiji. Uz dodatnu analizu nekih drugih afektivnih poremećaja u ovom poglavlju autorica analizira i utjecaj traume, posttraumatske stresne poremećaje, uzroke i obilježja ovisnosti, ali i modernije pojave poput sindroma izgaranja.

Četvrto poglavlje posvećeno je psihosomatici. Autorica započinje poglavlje kritikom mehanicističkoga pogleda na čovjeka, za koji tvrdi da je i danas dominantan. Ipak, iako optimistično najavljuje da dolazi vrijeme u kojem ponovno počinje dominirati zajedništvo između duše i tijela, koristi materijalistička pojašnjenja ili naglašava da za one pojave koje nemaju jasan uzrok vjerojatno postoje pozadinski mehanizmi koji još nisu u potpunosti razjašnjeni. Posebno se ističe shematski prikaz u kojem pojašnjava kako trauma i neurološke smetanje već u ranom djetinjstvu imaju utjecaja, ne na pojavnost bolesti, nego na sklonost onim ponašanjima koja su štetna za zdravlje.

U petom poglavlju dominantno analizira psihoterapiju. Ključ uspjeha u psihoterapiji odnos je između terapeuta i klijenta. Pokušava protumačiti način na koji psihoterapija djeluje te zaključuje da je to moguće zahvaljujući neuronskoj plastičnosti, a ne “brisanju” negativnih

iskustava. Psihoterapija, među ostalim djelovanjima, smiruje pobudenu aktivnost određenih dijelova mozga, što nastaje kao posljedica zadovoljenja jedne od temeljnih potreba čovjeka: povezivanje s drugim ljudima. Osim psihoterapiji, određeni su odjeljci posvećeni i farmakoterapiji, kao i posebnim terapijskim metodama.

Iako malen dio cjelokupne knjige, bitno je istaknuti da autorica predstavlja temu o "tjelesnim čuvarima duše". Identificirala ih je nekoliko: odnosi s drugim ljudima, partnerstvo, duhovnost, vjera i meditacija. Autorica ne pribjegava pokušaju materijalističkoga tumačenja, nego pomalo iznenađujuće čini odmak od bilo kakvoga zaključka prema neupitnoj učinkovitosti navedenih "lijekova". Ističe da se osobe koje vjeruju lakše nose sa životnim poteškoćama, da religioznost nedvojbeno pozitivno utječe na zdravlje, a navodi i primjere gdje se vjera pokazala iznimno učinkovitom u liječenju ovisnosti. Tako ističe: "To ne mora biti vjerovanje u neko više biće. Dovoljno je vidjeti općenito nekakav smisao života. Ljudi koji žive sretno, ispunjenje su pronašli u onome što rade i kako to rade. Život bez smisla prazan je, bezvrijedan i često vodi prema negativnom mišljenju o sebi. Život ima smisla ako živiš za nešto u što vjeruješ. Čovjek najčešće traži smisao cjeline. Ako pronade ono što je za njega vjerodostojno, onda se osjeća cjelovitim" (str. 266).

Prikazana knjiga *Tajni život duše: Sve o jednom nevidljivom organu* već svojim naslovom može stvoriti pretpostavku (ili čak predrasudu) da je riječ o knjizi samopomoći ili nekoj alternativnoj psihoterapijskoj metodi. Zapravo, riječ je o vrlo stručno pisanoj, primjerima zorno potkrijepljenoj i suvremenoj knjizi koja, ne samo da je adekvatno poziva na relevantna recentna istraživanja (na kraju knjige nalazi se popis svih korište-

lih referencija), nego se drži znanstvenih postulata.

Autorica odbacuje svako dualističko tumačenje, a kao osnovu duševnih procesa primjenjuje uglavnom materijalističku paradigmu, barem do razine u kojoj pokušava protumačiti emocionalna stanja. Kod fenomenoloških tumačenja, kada god to nije moguće, autorica jasno radi zadržku prema materijalističkomu tumačenju i naglašava ili da sada nisu jasno protumačeni mehanizmi pojedinih pojava ili da su oni suviše tajanstveni da bi ih iz perspektive dominantne paradigme protumačili.

Damjan Abou Aldan

Boran Berčić, Aleksandra Golubović, Majda Trobok (ur.), *Human Rationality: Festschrift for Nenad Smokrović*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2022.

Zbornik *Human Rationality: Festschrift for Nenad Smokrović*, kako mu i sâm naslov govori, nastao je u čast Nenada Smokrovića. Objavio ga je Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci 2022. godine pod uredništvom Borna Berčića, Aleksandre Golubović i Majde Trobok. Raznolikost autora radova u zborniku upućuje na mnoge kontakte koje je Nenad Smokrović stekao i održao tijekom svoje karijere: od prijatelja iz fakultetskih dana, kolega s kojima je radio, suradivao ili još suraduje, bivših studenata, danas samostalnih znanstvenika koje je mentorirao, pa sve do sadašnjih studenata.

Kako je pitanje ljudske racionalnosti jedno od središnjih tema karijere Nenada Smokrovića već više od 25 godina, svih 19 radova u zborniku izravno je ili neizravno povezano s tom temom.

Miloš Arsenijević u svojem radu *The future sea battle and performing an infinite task: Two remarkable cases concer-*